

تحلیل چالش‌های امنیت غذایی در بین خانوارهای روستایی

(دهستان هفت آشیان، شهرستان کرمانشاه)

جلال یآوری^۱ و زهرا اطهری^{۲*}

چکیده

امنیت غذایی در ایران همواره یکی از اهداف عمده برنامه‌های توسعه روستایی و کشاورزی بوده است. در این راستا، خانوارهای روستایی که به طور عمده تأمین کننده مواد غذایی کشور هستند می‌بایست دسترسی مناسبی به مواد غذایی مطلوب داشته باشند، این در حالی است که این موضوع همواره با چالش‌های بسیاری رو به رو بوده است. لذا، هدف این پژوهش که در سال ۱۴۰۰ با روش کیفی انجام شد، تحلیل چالش‌های امنیت غذایی در خانوارهای روستایی بود. جامعه تحقیق، سرپرستان خانوارهای روستایی دهستان هفت آشیان شهرستان کرمانشاه بودند (N=۳۷۵). ابزار اصلی گردآوری داده‌ها، مصاحبه عمیق با افراد مطلع بود که از طریق نمونه‌گیری هدفمند و با روش گلوله برفی، مورد مطالعه قرار گرفتند (n=۳۵). تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده به روش تحلیل محتوا و با استفاده از نرم‌افزار MAX-QDA¹²، منجر به شناسایی ۴۴ مفهوم در قالب ۴ مقوله اصلی شد؛ بر این اساس، چالش‌های اساسی امنیت غذایی در منطقه مورد مطالعه به ترتیب اهمیت شامل: چالش‌های مالی و اعتباری (فراوانی تجمعی: ۲۱۲)، ضعف سیستم مدیریتی و قانونگذاری (فراوانی تجمعی: ۱۹۰)، چالش‌های فرهنگی - اجتماعی (فراوانی تجمعی: ۱۸۳)، پیچیدگی ماهیت کشاورزی و شرایط محیطی (فراوانی تجمعی: ۱۸۱) بود. بنابراین، بهبود وضعیت درآمدی خانوارهای روستایی و نظارت دقیق و درست بر قیمت گذاری‌ها توسط مسئولان تأثیرات مهم و قابل توجهی در بهبود وضعیت امنیت غذایی خواهد گذاشت و توجه بیشتر مسئولان بر چالش‌های مالی و اعتباری می‌تواند بسیار راهگشا و مفید باشد.

کلمات کلیدی: امنیت غذایی، خانوار روستایی، چالش‌های مالی و اعتباری، دهستان هفت آشیان.

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه

۲- استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه

*-نویسنده مسئول: (z.athari@gmail.com)

مسئله تأمین امنیت غذایی به‌عنوان یکی از چالش‌های قرن بیست و یکم محسوب می‌شود. در دو دهه گذشته با توجه به عدم ثبات اقتصاد جهانی و مشکلات پیش روی آن، توسعه‌ی اقتصادی هر کشوری اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده است که این مسئله، خود با عوامل دیگری به‌طور مستقیم و غیرمستقیم در ارتباط است. کیفیت زندگی مردم یکی از شاخص‌های مهم و تأثیرگذار در سنجش توسعه اقتصادی هر کشوری محسوب می‌شود که عوامل متعددی نظیر سطح تغذیه و امنیت غذایی در آن دخیل هستند، زیرا نیاز به غذا از جمله نیازهای اساسی فیزیولوژیک انسان است و فقدان آن هستی بشر را به خطر می‌اندازد (اکبری و همکاران، ۱۳۹۹). برای امنیت غذایی تعریف‌های متعددی وجود دارد که بررسی تاریخی آن‌ها نشان‌دهنده تکامل نگرش بین‌المللی نسبت به این موضوع است. فائو^۱ در سال ۲۰۰۶ این تعریف را پیشنهاد کرد: امنیت غذایی بدین معنا است که همه مردم در همه اوقات به غذاهای اصلی مورد نیاز خویش دسترسی فیزیکی و اقتصادی داشته باشند. جلاس جهانی غذا نیز در سال ۲۰۰۹ تعریف کامل‌تری از امنیت غذایی را بدین شرح اعلام کرد: امنیت غذایی هنگامی وجود دارد که همه مردم در تمامی زمان‌ها به غذای کافی، سالم و مغذی دسترسی فیزیکی و اقتصادی داشته باشند (اکبریور و همکاران، ۱۳۹۳). در ادامه به ابعاد امنیت غذایی پرداخته شده است.

فائو (۲۰۱۸) چهار بعد اصلی امنیت غذایی را این‌گونه بیان می‌کند:

- مهیا بودن مواد غذایی: در دسترس بودن مقدار کافی مواد غذایی با کیفیت مناسب، عرضه شده از طریق تولید داخلی یا واردات مانند کمک‌های غذایی، که در تعریف نشست جهانی غذا برابر با واژه "کافی" است.
- دسترسی به مواد غذایی: دسترسی افراد به منابع و حقوق کافی برای به دست آوردن غذای مناسب برای یک رژیم غذایی مغذی، حقوق شامل مجموعه حقوق قانونی، سیاسی، اقتصادی و ترتیبات اجتماعی جامعه‌ای می‌شود که شخص در آن زندگی می‌کند؛ از جمله حقوق مرسوم در هر جامعه‌ای مثل دسترسی به منابع مشترک و در همان تعریف معادل واژه‌های "دسترسی فیزیکی، اقتصادی و اجتماعی" است.
- مصرف: بهره‌برداری از مواد غذایی از طریق رژیم غذایی مناسب، آب سالم، بهداشت و مراقبت‌های بهداشتی برای رسیدن به سطح تغذیه‌ای ایده‌آل که در آن تمام نیازهای فیزیولوژیک شخص برآورده می‌شود. این بعد در تعریف مربوطه مساوی با "غذای سالم و مغذی که نیازهای رژیم غذایی را فراهم کند" می‌باشد.
- ثبات: برای اینکه یک جمعیت، خانواده یا فرد دارای امنیت غذایی باشد، باید در تمام زمان‌ها دسترسی به غذای کافی داشته باشد. افراد نباید تحت هیچ شرایطی، نظیر پیامدهای یک شوک اقتصادی یا بحران‌های اقلیمی یا رخدادهای دوره‌های مثل ناامنی غذایی فصلی این دسترسی به مواد غذایی را از دست بدهند. بنابراین ثبات در هر دو جنبه‌ی در دسترس بودن و دسترسی الزامی است که در تعریف گفته شده معادل "همه زمان‌ها" است (فائو، ۲۰۱۸).

^۱ -FAO

دسترسی مداوم و قابل اعتماد به غذا، با توجه به ابعاد و تعریف پذیرفته شده امنیت غذایی، فرآیندی نیست که بتوان آن را به صورت خودبه خود به دست آورد، بلکه ایجاد آن در جامعه دارای حوزه و گستره وسیعی از چالش‌ها است. بنابراین، می‌توان گفت که یکی از مسائل مهم در سیاست‌گذاری‌های هر کشور، بحث غذا و به تبع آن امنیت غذایی می‌باشد که همواره در طی زمان‌ها و دوران‌های مختلف امنیت غذایی با چالش‌های بسیاری رو به رو بوده‌است. در این راستا، افزایش قیمت مواد غذایی همراه با ناکامی نهادهای سیاسی، شبکه های امنیت اجتماعی، فشارهای جمعیتی و وجود شکایات دیگر است که با ناآرامی های اجتماعی همراه است. از این رو عدم امنیت غذایی تهدیدی جدی برای سلامت جامعه، پایداری اجتماعی و ثبات سیاسی است (واگشولم^۱، ۲۰۲۰). انتظار می‌رود جمعیت انسانی جهان تا سال ۲۰۵۰ به ۹/۷ میلیارد نفر برسد. با ادامه رشد جمعیت انسانی، جهان با چالش‌های فزاینده‌ای روبروست تا اطمینان حاصل شود که مردم به غذای مقوی و سالم دسترسی خواهند داشت. با افزایش جمعیت بشر، ایمنی و امنیت جهانی غذا با چالش‌های زیادی روبرو است. تحقیقات، سیاست‌ها و تلاش‌های تبلیغاتی باید به نفع رفاه اقتصادی کشاورزان باشد تا آن‌ها بتوانند به تولید مواد غذایی مورد نیاز برای تغذیه ۹/۷ میلیارد انسان ادامه دهند (گاریسیا^۲ و همکاران، ۲۰۲۰). برای اطمینان از در دسترس بودن مواد غذایی برای نسل‌های آینده، اقدامات و فن‌آوری‌های نوآورانه کشاورزی مورد نیاز است (بیسالسکی^۳ و همکاران، ۲۰۲۰). اگر یافته‌های حاصل از پژوهش‌های مربوطه را مورد مطالعه قرار دهیم متوجه خواهیم شد که مشکلات بسیاری باعث به خطر افتادن امنیت غذایی شده‌اند، مسائلی همچون مسائل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، محیطی و غیره از جمله مسائلی هستند که امنیت غذایی را در جامعه بشری تحت‌الشعاع قرار می‌دهند. جوامع روستایی خود به‌عنوان یکی از ارکان‌های اصلی جهت تأمین امنیت غذایی جوامع بشری محسوب می‌شود ولی خود نیز به نوعی با چالش‌های مختلف در خصوص امنیت غذایی مواجه می‌باشد. با توجه به اینکه جوامع روستایی نسبت به جوامع شهری بیشتر آسیب پذیرتر هستند، به نظر می‌رسد وضعیت امنیت غذایی این جوامع دارای شکنندگی بیشتری باشد (محمودی و همکاران، ۱۳۹۹). این در حالی است که مناطق روستایی پایگاه اصلی تولید محصولات کشاورزی است. از این رو، آگاهی از وضعیت امنیت غذایی در مناطق روستایی و تلاش برای بهبود آن سیاستی راهبردی در اقتصاد کلان است (تنهایی و همکاران، ۱۳۹۴). خانوارهای روستایی در مقایسه با خانوارهای شهری از سطح امنیت غذایی پایین‌تری برخوردار بوده و آسیب‌پذیری آن‌ها نسبت به ناامنی غذایی بیشتر است. در واقع نتایج مطالعات مختلف حاکی از آن است که در حال حاضر امنیت غذایی در کشور به ویژه در مناطق روستایی به یک چالش عمده تبدیل شده است (جوزی و همکاران، ۱۳۹۹). جامعه روستایی دهستان هفت آشیان نیز از این قاعده مستثنا نبوده به طوری که، گزارش‌های علوم پزشکی استان کرمانشاه نشان دهنده وضعیت نامطلوب مصرف مواد غذایی در روستاهای این شهرستان است. این درحالی است که انتظار می‌رود خانوارهای روستایی که به طور عمده تولیدکننده و تأمین کننده مواد غذایی خود هستند، از نظر نوع و میزان، دسترسی کاملی به مواد غذایی داشته باشند (شکری و آرانی عصار، ۱۳۹۹). به طور کلی، بررسی وضعیت توسعه یافتگی دهستان‌های شهرستان کرمانشاه حاکی از آن است که دهستان هفت آشیان و

¹- Vagsholm

²- Garcia

³- Biesalski

سپس عثمانوند پایین‌ترین سطح برخورداری را در بین دهستان‌ها دارا می‌باشند. در واقع، دهستان هفت آشیان از نظر شاخص‌های توسعه وضعیت نامطلوبی دارد و محروم‌ترین دهستان در بین دهستان‌های شهرستان کرمانشاه می‌باشد (ملکی و همکاران، ۱۳۹۷).

این در حالی است که این دهستان به لحاظ منابع حیاتی دارای نقاطی مستعد با پتانسیل‌های فراوان است. کوه‌ها و مراتع بسیار زیبا و وسیع هفت آشیان برای پرورش انواع حیوانات اهلی بس دل‌انگیز است و به علت داشتن هزاران نوع گل و گیاه در مراتع و باغات جایی بسیار مفید برای پرورش زنبور عسل است. اما به دلیل برنامه‌ریزی‌های گاه غیراصولی و تخصیص نامناسب اعتبارات و امکانات توسعه، در انتهای طیف رتبه‌بندی قرار گرفته‌اند (همان). باتوجه به اهمیت فعالیت کشاورزی منطقه مورد مطالعه، در تولید محصولات کشاورزی (از جمله باغات مرغوب سیب و زردآلو، مواد لبنی و پروتئینی و غیره) که خود عامل اصلی در تأمین اقلام خوراکی مورد نیاز در جهت تأمین امنیت غذایی است و همچنین، اهمیت موضوع امنیت غذایی در کیفیت زندگی جوامع روستایی، تحقیق حاضر با هدف تحلیل چالش‌های امنیت غذایی در بین خانوارهای روستایی دهستان هفت آشیان انجام شد. از سوی دیگر، بررسی‌ها نشان می‌دهد که در ارتباط با موضوع امنیت غذایی در منطقه مورد مطالعه تحقیقی انجام نگرفته است و در این زمینه خلأ علمی احساس می‌شود. از این‌رو، تحلیل چالش‌های امنیت غذایی در جامعه روستایی هفت آشیان مسأله‌ای است که محقق در این پژوهش به دنبال تحلیل آن بود.

امنیت غذایی از آن‌جایی که بسیار حائز اهمیت است و یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های جوامع بشری می‌باشد و همواره با چالش‌های

بسیاری رو به رو بوده است، از این رو مطالعات و تحقیقات گسترده‌ای در این خصوص انجام شده که می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

شیرانی و احمدی کلیجی (۱۳۹۲) به این نتیجه رسیدند که دهک‌های پایین درآمدی از تغذیه‌ای قابل قبول برخوردار نیستند و مواد مغذی به اندازی کافی به آن‌ها نمی‌رسد. همچنین گروه‌های کم‌درآمد نسبت به گروه‌های پردرآمد از تنوع کمتری در مصرف اقلام خوراکی برخوردارند. ضیایی و همکاران (۱۳۹۴) بیان نمودند که نتایج شاخص استراتژی مقابله غذایی نشان داد خانوارهای مناطق روستایی گرگان سطح متفاوتی از عدم امنیت غذایی را تجربه می‌کند. پاکروان و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی نشان دادند که، در هر دو مدل شهری و روستایی متغیرهای تعداد اعضای خانوار و تعداد سرپرست‌های باسواد و مشغول به تحصیل خانوار، اثر منفی و معناداری بر امنیت غذایی دارند. همچنین در مدل روستایی، تحصیلات دانشگاهی به افزایش آگاهی سرپرست خانوار از کیفیت مواد غذایی و بهبود وضعیت امنیت غذایی منجر می‌شود. نتایج بررسی میرزائی‌ان و همکاران (۱۳۹۷) نشان داد که مؤلفه‌های اقتصادی در روستای قلعه شیان رتبه یک و روستای چنگر جلیوند رتبه آخر را دارد و این نشان از وجود نابرابری‌ها در بخش شاخص‌های اقتصادی مورد مطالعه در بین نواحی روستائیان است.

سواری و غنیان (۱۳۹۸) نشان دادند که ضعف حمایت از بخش کشاورزی مهم‌ترین چالش امنیت غذایی در میان جوامع روستایی

است و پس از آن چالش‌های افزایش قیمت مواد غذایی، تغییرات اقلیمی و زیست محیطی و توسعه نیافتگی جوامع روستایی قرار دارند.

کشاورز (۱۳۹۹) نیز در مطالعه خود نشان داد که میزان آب کشاورزی، درآمد، قیمت غذا، تولیدات کشاورزی، نرخ اشتغال و دارایی‌های

سرمایه‌ای از سازه‌های مهم تعیین‌کننده امنیت غذایی خانوار روستایی بودند. نتایج پژوهش شکری و آرنای عساری (۱۳۹۹) حاکی از آن

است که امنیت غذایی به گونه مستقیم با عرضه سرانه کالری، رشد سالانه کالری سرانه، شاخص تولید محصولات غذایی، شاخص خودکفایی و به طور غیر مستقیم با تغییرات در مصرف در ارتباط است، اما مقدار و شدت این ارتباط در چندک‌ها و اقشار گوناگون جامعه متفاوت است. ارزیابی امنیت غذایی در ایران نشان‌دهنده آن است که هرچند کشور ما از نظر شاخص مصرف سرانه‌ی انرژی غذایی در سطح نسبتاً مطلوب قرار دارد، اما توزیع نامتناسب درآمد و غذا در استان‌های محروم دسترسی بسیاری از گروه‌های فقیر به غذا را دشوار ساخته‌است. تقریباً سه‌چهارم مردم فقیر و گرسنه در مناطق روستایی زندگی می‌کنند جایی که مواد غذایی در آن‌جا تولید می‌شود (باقری و همکاران، ۱۳۹۸). در ادامه به مطالعات خارجی انجام شده در این زمینه پرداخته شده است.

نتایج برخی از پژوهش‌ها حاکی از آن است که چالش‌های امنیت غذایی مربوط به عواملی از قبیل تغییرات اقلیمی، افزایش تقاضا و قیمت مواد غذایی، تخریب خاک و افزایش رقابت برای استفاده غیر کشاورزی از آب و زمین و به تعبیری، تغییرات کاربری اراضی است (دوبی^۱ و همکاران، ۲۰۱۶؛ اسمیت و گریگوری^۲، ۲۰۱۳). شینسانیا و مافونگیا^۳ (۲۰۱۶) در تحقیق خود نشان دادند که ظرفیت محدود جوامع روستایی و کشاورزان خرده پا در برابر تغییرات اقلیمی، بیکاری و درآمد پایین از مهم‌ترین چالش‌های امنیت غذایی در بین این جوامع بوده است. آگیدو و سینگ^۴ (۲۰۱۸) در بررسی چالش‌های امنیت غذایی در بین خانوارهای روستایی اتیوپی به این نتیجه دست یافتند که کمبود زمین‌های کشاورزی، فقر، خشکسالی‌های مکرر و تغییرات آب و هوایی، کمبود بارندگی و تخریب اراضی اصلی‌ترین چالش‌های امنیت غذایی بوده است. از سوی دیگر، نتایج پژوهش آلونسو^۵ و همکاران (۲۰۱۸) نشان داد که پویایی و همچنین، اهمیت فرهنگ بر امنیت غذایی هنوز درک نشده است. علی‌رغم این شکاف در ادبیات، روشن است که چگونه به دست آوردن، پردازش، تهیه و خوردن غذا به روش‌های گوناگون تحت تأثیر فرهنگ قرار می‌گیرد. خانواده و قدرت تصمیم‌گیری نقش مهمی در تعامل با فرهنگ و تأثیر آن بر امنیت غذایی دارد و با در نظر گرفتن فرهنگ بهتر، محدوده وسیعی برای بهبود سیاست امنیت غذایی وجود دارد.

بر اساس یافته‌های مطالعه عبدالله^۶ و همکاران (۲۰۱۹) که در مناطق روستایی انجام شد، نا امنی غذایی خانوارها تحت تأثیر عواملی مانند سن، جنس، آموزش، سیاست‌های دولت، درآمد، بیکاری، تورم و میزان دارایی‌ها قرار داشت. کوردرو- آهمن^۷ و همکاران (۲۰۲۰) نیز در پژوهش خود نشان دادند که افزایش جمعیت خانواده و عدم دسترسی کافی به اطلاعات مرتبط با امنیت غذایی مهم‌ترین چالش‌های امنیت غذایی در بین خانوارهای روستایی بودند.

در یک جمع بندی کلی از نتایج پژوهش‌های مرتبط پیشین می‌توان گفت که افزایش تقاضا و قیمت مواد غذایی، تغییرات اقلیمی و زیست محیطی، خشکسالی و سیل، تخریب اراضی، کاهش منابع آب، تضعیف حاصلخیزی خاک، افزایش آفات، عدم دسترسی به

1- Dube
2- Smith & Gregory
3- Shisanya and Mafongoya
4- Agidew & Singh
5- Alonso
6- Abdullah
7- Cordero-Ahiman

فناوری‌های مناسب، سرمایه‌گذاری و نظام حمایت ضعیف از بخش کشاورزی، ضعف مکانیزاسیون کشاورزی، تغییرات کاربری اراضی، کمبود انبار و صنایع سردخانه‌ای، افت محصول با بازاریابی نامناسب، توسعه نیافتگی جوامع روستایی، افزایش جمعیت، بعد خانوار و بیکاری پنهان، فقر و پایین بودن میزان درآمد، سطح پایین تحصیلات جوامع روستایی، نبود سیاست‌های پایدار و عدم دسترسی کافی به آموزش و اطلاعات مرتبط با امنیت غذایی از مهم‌ترین عواملی هستند که تأمین امنیت غذایی را با چالش‌هایی مواجه ساخته‌اند. بنابراین می‌توان به امنیت غذایی به‌عنوان یکی از مسائل مهم و اساسی در زندگی بشری اشاره نمود که برای تأمین آن ابعاد مختلفی نیاز است و چالش‌های بسیاری در این زمینه وجود دارد که همواره این چالش‌ها در همه زمان‌ها امنیت غذایی بشر را با مخاطره روبه‌رو کرده است. در این مطالعه که به روش کیفی انجام شد، هدف تحلیل، طبقه‌بندی و ارائه چالش‌های امنیت غذایی در قالب یک چارچوب کلی بود که از بستر جامعه مورد مطالعه استخراج شود.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر روش‌شناسی در گروه پژوهش‌های کیفی قرار می‌گیرد. جامعه تحقیق، سرپرستان خانوارهای روستایی دهستان هفت آشیان شهرستان کرمانشاه بودند ($N=375$) که در سال ۱۴۰۰ به صورت هدفمند با استفاده از روش نمونه‌گیری گلوله برفی مورد مطالعه قرار گرفتند. به طوری که ۳۵ مورد مصاحبه عمیق با افراد کلیدی و مطلع روستاها در زمینه مورد مطالعه، اجرا شد که شامل دهیار، شوراهای روستا و روستاییانی بودند که به‌عنوان سرپرستان خانوار برای حفظ امنیت غذایی خانوار خود، هریک به نوعی دچار مسائل و مشکلاتی شده و بتوانند چالش‌های موجود در این زمینه را توصیف و بیان کنند.

دهستان هفت آشیان واقع در بخش کوزران شهرستان کرمانشاه می‌باشد که شامل ۲۴ روستا بوده و شغل بیشتر مردم دهستان کشاورزی، باغداری و دامپروری می‌باشد. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه عمیق بود که برای هر مشارکت‌کننده بین ۳۰ تا ۵۰ دقیقه به طول انجامید. مصاحبه‌ها با سؤالات کلی پیرامون چالش‌های امنیت غذایی پرسیده شد و تا جایی ادامه داشت که اشباع در داده‌های حاصل، احساس شد. در نهایت با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا، پس از تکمیل فرآیند کدگذاری و استخراج مفاهیم، چالش‌های امنیت غذایی به دست آمد. قابل ذکر است که بعد از انجام هر مصاحبه نسبت به پیاده‌سازی متن مصاحبه در نرم‌افزار تحلیل محتوی کیفی MAX-QDA¹² اقدام شد. آنچه در پژوهش‌های کیفی رایج است اطمینان و ارزش به یافته‌های تحقیق می‌باشد. در پژوهش حاضر محقق درصدد بود تا از روش‌های مختلف به تأیید اعتبار پژوهش دست یابد. به این ترتیب، علاوه بر دارا بودن حساسیت نظری، در گردآوری داده‌ها از روش‌های دیگری نیز برای دستیابی به این مهم استفاده نمود. برای اطمینان از روایی و پایایی داده‌ها با معیارهای خاص پژوهش کیفی شامل مقبولیت^۱ و قابلیت تأیید^۲ صورت گرفته است. جهت افزایش مقبولیت از روش بازنگری توسط شرکت‌کنندگان استفاده شد. به طوری که در مرحله

1- Credibility
2- Confirmability

پایانی، کدهای حاصله و طبقه‌بندی انجام شده به تعدادی از مشارکت کنندگان در پژوهش، به منظور بازبینی و تأیید نشان داده شد. به‌منظور تأییدپذیری داده‌ها نیز محققان سعی نمودند با انجام مصاحبه‌های عمیق، برقراری تعامل با مشارکت کنندگان در تحقیق و در نظر گرفتن دیدگاه‌ها و نظرات مختلف آنان، مفاهیم مستتر در یادداشت‌ها را با دقت نظر استخراج کنند و مقوله‌ها را به‌گونه‌ای عنوان کنند که معرف مفاهیم باشند.

نتایج

نتایج بررسی ویژگی‌های جمعیت شناختی نشان می‌دهد (جدول ۱) میانگین سنی مشارکت‌کنندگان مورد بررسی در دهستان هفت آشیان حدود ۴۰ سال می‌باشد که از این مقدار میانگین سنی زن ها ۳۹/۶۲ سال و میانگین سنی مرد ها ۴۰/۶۴ سال می‌باشد. همچنین در زمینه وضعیت اشتغال ۹۲ درصد زنان مورد مصاحبه فاقد شغل و ۸ درصد شاغل می‌باشند و مردان ۱۰۰ درصد شاغل هستند. سایر اطلاعات مورد بررسی در خصوص مشارکت کنندگان در جدول ۱ موجود می‌باشد.

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت شناختی مشارکت‌کنندگان در تحقیق

جنسیت	تعداد افراد	میانگین سنی افراد	وضعیت اشتغال	فراوانی	درصد
زن	۱۳	۳۹/۶۲	وضعیت اشتغال	۱۲	۹۲
			فاقد شغل	۱	۸
	سطح تحصیلات	۳۹/۶۲	بی سواد	۲	۱۵
			زیر دیپلم	۸	۶۲
			دیپلم	۳	۲۳
	میزان درآمد ماهانه	۳۰ و زیر ۳۰ میلیون ریال	بالای دیپلم	۰	۰
			فاقد درآمد	۱۲	۹۲
مرد	۲۲	۴۰/۶۴	وضعیت اشتغال	۱	۸
			فاقد شغل	۲۲	۱۰۰
	سطح تحصیلات	۴۰/۶۴	بی سواد	۳	۱۴
			زیر دیپلم	۱۰	۴۶
			دیپلم	۴	۱۸
	میزان درآمد ماهانه	۳۰ و زیر ۳۰ میلیون ریال	بالای دیپلم	۵	۲۲
			فاقد درآمد	۰	۰
۳۰ و زیر ۳۰ میلیون ریال	۳۰ و زیر ۳۰ میلیون ریال	۳۰ و زیر ۳۰ میلیون ریال	۹	۴۰	
		بالای ۳۰ میلیون ریال	۱۳	۶۰	

چالش‌های امنیت غذایی در روستاهای دهستان هفت آشیان

با توجه به هدف اصلی پژوهش، تحلیل چالش‌های امنیت غذایی در روستاهای دهستان هفت آشیان، داده‌های میدانی گردآوری شد. جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها به صورت همزمان انجام شد. پس از انجام مصاحبه‌ها و رسیدن به نقطه اشباع و برخورد با داده‌های تکراری، کار جمع‌آوری داده‌ها پایان یافت. سپس این اطلاعات با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا، تجزیه و تحلیل شدند. به طوری که، اطلاعات جمع‌آوری شده سطر به سطر مطالعه شده و مفاهیم مستتر در آن‌ها به شکل کد استخراج شد. در مرحله بعدی، مفاهیم مشترک و مشابه از نظر معنایی در قالب مقوله‌های عمده، طبقه‌بندی شدند. به طور کلی ۴۴ مفهوم از داده‌های حاصل از مصاحبه به دست آمد که در مرحله بعدی، مفاهیم با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA¹² در قالب چهار طبقه به عنوان چالش‌های امنیت غذایی دسته‌بندی شدند. همان‌گونه که در جدول ۲ ملاحظه می‌شود بیشترین فراوانی به ترتیب به مسائل مالی و اعتباری (فراوانی: ۲۱۲ نفر)، ضعف سیستم مدیریتی و قانونگذاری (فراوانی: ۱۹۰ نفر) و مسائل فرهنگی - اجتماعی (فراوانی: ۱۸۳ نفر) اختصاص یافته و کمترین فراوانی مربوط به مقوله پیچیدگی ماهیت کشاورزی و شرایط محیطی (فراوانی: ۱۸۱ نفر) است (جدول ۲).

جدول ۲. چالش‌های امنیت غذایی در روستاهای دهستان هفت آشیان

فراوانی	چالش‌های مالی و اعتباری	فراوانی	ضعف سیستم مدیریتی و قانونگذاری	فراوانی	چالش‌های فرهنگی - اجتماعی	فراوانی	پیچیدگی ماهیت کشاورزی و شرایط محیطی
۲۵	بالا بودن قیمت مواد غذایی	۳۰	عدم خرید تضمینی محصولات	۳۰	سطح تحصیلات سرپرست خانوار	۲۸	کاهش آب‌های زیرزمینی و چاه‌ها
۲۲	کم درآمدی	۲۹	تحریم‌های اقتصادی	۲۹	عدم وجود آگاهی‌های تغذیه‌ای	۲۵	از بین رفتن کیفیت زمین‌ها
۱۹	پایین بودن قیمت محصولات کشاورزی	۲۲	دوری از مراکز خرید	۲۲	نداشتن برنامه غذایی	۲۲	کم بودن باغات
۱۸	افزایش قیمت نهاده‌های کشاورزی	۲۲	ضعف زیرساخت‌ها	۲۰	سن سرپرست خانوار	۲۰	کاهش نزولات جوی
۱۶	تعداد دام	۱۹	مکانیزاسیون در کشاورزی و افزایش بیکاری	۱۹	وضعیت تاهل	۱۹	کاهش تولید محصولات
۱۶	گران بودن نیروی کار	۲۲	نبود نظارت بر قیمت‌ها	۱۵	کوچک شدن اراضی به دلیل موروثی بودن	۱۹	خشکسالی
۱۳	نبود اعتبارات کافی برای تسهیلات	۱۸	ضعف عملکرد مدیران و متولیان امور روستایی	۱۴	مهاجرت از روستا	۱۴	دیم بودن باغات

۱۱	نوسان قیمت	۱۰	نبود فرهنگ اشتغال زنان	۱۲	کاهش سیاست‌های حمایتی دولت	۱۲	ضعف در دستیابی به اولویت های غذایی
۱۱	فروش دارایی ها	۹	تغییر نگرش در تغذیه	۱۰	نبود سردخانه‌های مناسب برای نگهداری محصولات	۱۲	مصرف محصولات برداشتی
۱۱	شیوع بیماری کرونا	۱۰	حمایت اقوام و آشنایان	۹	افزایش واردات		
۷	نوسانات بی موقع آب و هوا	۷	تضعیف فرهنگ همکاری در بین روستاییان	۸	عدم استفاده از فناوری‌های نوین		
۷	قدیمی شدن تجهیزات کشاورزی						
۵	سیستم تک کشتی						
۱۸۱		۱۸۳		۱۹۰		۲۱۲	جمع فراوانی

چالش‌های مالی و اعتباری

بر اساس نتایج حاصل از مصاحبه، مهم‌ترین چالش امنیت غذایی در دهستان هفت آشیان مسائل مالی و اعتباری (فراوانی تجمعی: ۲۱۲ نفر) می‌باشد. بیشترین فراوانی به ترتیب مربوط به مفاهیم بالا بودن قیمت مواد غذایی (فراوانی: ۳۳ نفر)، کم درآمدی (فراوانی: ۳۳ نفر) و پایین بودن قیمت محصولات کشاورزی (فراوانی: ۲۹ نفر) است. یک سبد غذایی برای خانوار به جهت تأمین امنیت غذایی خانوار، نیاز به مواد اساسی همچون مواد پروتئینی، لبنی، نشاسته‌ای، میوه و سبزیجات دارد که متأسفانه برخی از خانوارها به دلیل ضعف مالی، توانایی تأمین این اولویت‌ها را ندارند. مثلاً با توجه به افزایش قیمت دام‌ها سبک و سنگین و شرایط سخت نگهداری از آن‌ها بیشتر اهالی توانایی نگهداری از دام‌ها را نداشته و یا اگر دارند به تعداد کم می‌باشد که به طبع نبودن دامداری سبب کاهش درآمد خانوارها، کوچک شدن سبد غذایی خانوار و به چالش افتادن امنیت غذایی مردم دهستان شده‌است. افزایش قیمت تمام‌شده برای تولید محصولات کشاورزی و در مقابل پایین بودن قیمت این محصولات، درحقیقت سبب شده‌است که کشاورزان هزینه‌های بیشتری را برای امور کشاورزی متحمل شوند و در مقابل سود کمتری نصیب آن‌ها شود که این امر سبب کاهش درآمد خانوار گردیده و به‌موجب آن امنیت غذایی خانوار با مخاطره مواجه گردیده‌است. برخی از خانوارها برای مصارف شخصی خانوار خود، از محصولات تولیدی خود مصرف می‌کنند که به تبع آن باعث کاهش حجم محصولات تولیدی و به‌موجب آن کاهش درآمد خانوارها می‌شود همچنین این امر سبب می‌شود که خانوارها از سبد غذایی متنوع محروم گردند و امنیت غذایی خانوارها به خطر بیفتد.

ضعف سیستم مدیریتی و قانون‌گذاری

نبود سیستم مدیریتی و قانون‌گذاری مناسب سبب شده که مشکلات عدیده‌ای در سر راه امنیت غذایی ایجاد شود. کشاورزان این روستا اذعان نمودند که به دلیل کاهش خرید تضمینی محصولات کشاورزی توسط دولت (فراوانی: ۳۰ نفر) آن‌ها مجبور می‌شوند محصولات

خود را با قیمت کمتری به فروش برسانند حتی در مواردی هم که خرید تضمینی هنوز پابرجاست آن قدر قیمت پیشنهادی مسئولان پائین است که ترجیح می‌دهند محصولات را به بازار عرضه کنند که لااقل پول فروش محصول را زودتر دریافت کنند، که البته این مسأله باعث می‌شود کشاورزان این دهستان مجبور باشند با قیمت‌های کمتری محصولات خود را به فروش برسانند و سود کمتری نصیب آنان می‌شود. مسأله دیگری که مردم از آن می‌نالیدند تحریم‌های اقتصادی (فراوانی: ۲۹ نفر) است که تمام جوانب زندگی آن‌ها را تحت‌الشعاع قرار داده و باعث افزایش قیمت همه اجناس شده‌است به گفته‌ی یکی از اهالی روستا، که گفت: "تحریم‌ها کمر همه‌ی ما را خم کرده و ان‌شاءالله فرجی بشود"، چرا که این تحریم‌ها سبب کاهش قدرت خرید مردم و در نتیجه به مخاطره افتادن امنیت غذایی روستاییان شده‌است.

دور بودن از مراکز خرید (فراوانی: ۲۲ نفر) خود می‌تواند سبب شود روستائیان این دهستان از نعمت خرید مواد غذایی متنوع محروم باشند و مجبور باشند به همان اقلام غذایی که در مغازه‌هایی نزدیک آن‌ها وجود دارد، بسنده کنند که این مهم با توجه به عدم دسترسی به مواد متنوع غذایی سبب کاهش امنیت غذایی روستاییان این دهستان می‌شود. درخصوص ضعف زیرساخت‌ها (فراوانی: ۲۲ نفر) می‌توان گفت به دلیل اینکه راه‌های مواصلاتی روستاهای دهستان هفت آشیان اکثراً خاکی بوده و این امر سبب شده که بیشتر کشاورزان مجبور باشند محصولات خود را به دلالان بفروشند. با این کار از میزان سودی که عایدشان می‌شود کاسته شود و در عوض سود بیشتری گیر دلال‌ها بیفتد که البته زحمت بیشتر را کشاورزان متحمل می‌شوند. چالش دیگری که باعث کاهش درآمد مردم و در نتیجه ایجاد چالش‌های بیشتر در امنیت غذایی کشاورزان دهستان هفت آشیان شده‌است، مکانیزه شدن کشاورزی (فراوانی: ۱۹ نفر) می‌باشد که این امر باعث کاهش استفاده از نیروی انسانی در کشاورزی و به تبع آن بیکار شدن خیلی از مردم دهستان شده‌است، کشاورزان همچنین عنوان کردند. چالش بعدی که سبب کاهش محصولات کشاورزی و باغی آنها شده است، ضعف عملکرد مدیران و متولیان امور روستایی (فراوانی: ۱۴ نفر) می‌باشد که کشاورزان در این باره بیان داشته‌اند متأسفانه با توجه به مسئله دورکاری مراکز خدمات کشاورزی و این که کارکنان مراکز خدمات کشاورزی به صورت شیفتی شده‌اند در حقیقت کما فی‌السابق نظارت خود را اعمال نمی‌کنند و این مهم باعث شده است کشاورزان از راهنمایی‌ها و مشاوره‌های آن‌ها بی‌نصیب بمانند و راندمان تولید محصولات کشاورزی آن‌ها پایین بیاید. همچنین نبود نظارت بر قیمت‌ها (فراوانی: ۱۵ نفر)، فشار زیادی بر پیکره اقتصاد روستائیان وارد کرده و سبب ایجاد مخاطره‌هایی در زمینه امنیت غذایی شده‌است. کاهش سیاست‌های حمایتی دولت (فراوانی: ۱۲ نفر) سبب شده کشاورزان بیشتر به درآمد ناچیز خود متکی باشند و امیدی به حمایت‌های بخش دولتی نداشته باشند.

در زمینه عدم استفاده از فناوری‌های نوین نبود سردخانه‌های مخصوص نگهداری محصولات کشاورزی (فراوانی: ۱۰ نفر) باعث شده باغداران این منطقه مجبور باشند محصولات خود را به دلیل ترس از فساد آن‌ها با قیمت کمتری به فروش برسانند که این امر خود باعث کاهش سود کشاورزان می‌شود، در نتیجه میزان درآمد آن‌ها و به تبع آن قدرت خریدشان کاهش یافته و سبب به خطر افتادن امنیت غذایی این قشر زحمت‌کش شده‌است. علاوه بر این، افزایش واردات برخی از محصولات کشاورزی (فراوانی: ۹ نفر) مانند گندم و کاهش قیمت این محصولات سبب شده کشاورزان انگیزه خود را برای کاشت این محصولات از دست بدهند و به کاشت محصولات دیگری بپردازند و از طرفی به دلیل عدم اطلاع نسبت به کاشت این محصولات با ضررهایی مواجه شوند.

چالش‌های فرهنگی - اجتماعی

در زمینه چالش‌های فرهنگی و اجتماعی موارد عدیده‌ای وجود دارد که بیشترین فراوانی در این طبقه مربوط به سطح تحصیلات سرپرست خانوار (۲۸ نفر) می‌باشد. مسئله سطح تحصیلات سرپرستان خانوار سبب شده که سرپرست خانوار فقط به مسئله‌ی غذا به صورت حجمی فکر کرده و اطلاعاتی در زمینه ارزش غذایی مواد مصرفی نداشته باشد و این امر باعث به مخاطره افتادن امنیت غذایی خانوارهای دهستان هفت آشیان گردیده‌است. یکی دیگر از چالش‌هایی که دهستان هفت آشیان با آن روبرو هست نداشتن برنامه غذایی اهالی روستا می‌باشد (فراوانی: ۲۵ نفر). متأسفانه روستائیان هیچ برنامه‌ی غذایی خاصی که بتوانند ارزش غذایی روزانه آن‌ها را حفظ نمایند ندارند و به صورت تصادفی عمل می‌کنند. در جامعه روستایی دهستان هفت آشیان کمتر کسی از ارزش غذایی مواد غذایی مختلف آگاهی دارد و فقط صرفاً مصرف مواد غذایی مختلف در جهت سیری می‌باشد. افزایش سن سرپرستان خانوار (فراوانی: ۲۰ نفر) سبب شده‌است توانایی آن‌ها برای کارهای کشاورزی کاهش پیدا کند و این امر موجب گردیده، مجبور باشند خودشان کمتر کار کنند و بیشتر از نیروی کارگری استفاده نمایند و برای آن هزینه پرداخت کنند. همچنین افراد وقتی که مجرد هستند میزان درآمدی که دارند فقط در جهت مخارج خودشان صرف می‌شود اما با متأهل شدن آنها، همان مقدار درآمد قبلی را دارند ولی هزینه‌هایشان چند برابر شده و هزینه تمامی اعضای خانواده بر عهده‌ی سرپرست قرار می‌گیرد که باعث کاهش قدرت خریدشان می‌شود.

کشاورزان یک موردی را که سبب کاهش میزان درآمد آن‌ها و به تبع آن افزایش چالش‌های امنیت غذایی عنوان کردند، کوچک شدن زمین‌های کشاورزی با فراوانی ۱۹ نفر بود، این که نسل به نسل به دلیل موروثی بودن زمین‌ها، اراضی آنها کوچکتر شده و درآمد حاصل از این اراضی کمتر گردیده است. همچنین مسئله مهاجرت از روستا (فراوانی: ۱۴ نفر) سبب شده که افرادی که به شهرها مهاجرت می‌کنند نظارت کمتری بر روی مزارع خود داشته باشند و همین امر سبب شده است که در مواقعی که مزارع با آفات یا بیماری خاصی مواجه می‌شود کشاورزان از این مسأله اطلاع نداشته باشند و مزارع آنان دچار خساراتی شود که مجبور به سم‌پاشی و متحمل شدن هزینه‌های گزاف، جهت مبارزه با این آفات شوند که علاوه بر این که محصول کمتری برداشت می‌کند هزینه بیشتری بابت سم‌پاشی باید بپردازند و این مهم سبب کاهش میزان سود کشاورز از مزارع می‌شود. از سوی دیگر، اکثریت مردم بر این باور هستند که زنان باید در خانه بمانند و به خانه‌داری و تربیت فرزندان بپردازند و به همین جهت این اعتقاد سبب شده، زنان به مشاغل بیرون از خانه اشتغال نداشته باشند و این امر سبب شده بار مالی خانواده بر دوش مردها بوده و سطح درآمدی اندک داشته باشند و این امر به بروز چالش‌های امنیت غذایی دامن زده‌است. چالش عدیده‌ی دیگری که در کاهش امنیت غذایی نقش داشته تغییر در نگرش تغذیه در افراد و جوامع جدید و جوانان است (فراوانی: ۹ نفر)، خانواده‌های امروزی کمتر از غذاهای محلی و با ارزش غذایی بالا استفاده می‌کنند. از سوی دیگر، در گذشته خانواده‌ها و بزرگ‌ترهای فامیل از هیچ حمایتی در جهت کاهش دغدغه‌های اقتصادی خانواده‌های نوپا دریغ نمی‌کردند اما متأسفانه این حمایت‌ها به دلیل افزایش فشارهای اقتصادی از بین رفته و سبب شده عروس و دامادهای جدید به‌تنهایی بار مالی هزینه‌های زندگی را به دوش بکشند. علاوه بر این، اقوام و

آشنایان، در کارهای کشاورزی و باغداری به همدیگر کمک و یاری می‌رسانند و هزینه‌های مربوط به تأمین نیروی انسانی کاهش یافته و سبب افزایش درآمد خانوارها می‌شد، اما متأسفانه به علت از بین رفتن روحیه همکاری بین خانواده‌ها به دلیل درگیر شدن خود آن‌ها با مسائل و مشکلات زندگی روزمره، مجبور هستند برای تأمین نیروی کار خود هزینه‌ای متقبل شوند و در واقع هزینه‌های مربوط به خانواده‌ها افزایش پیدا کرده کند.

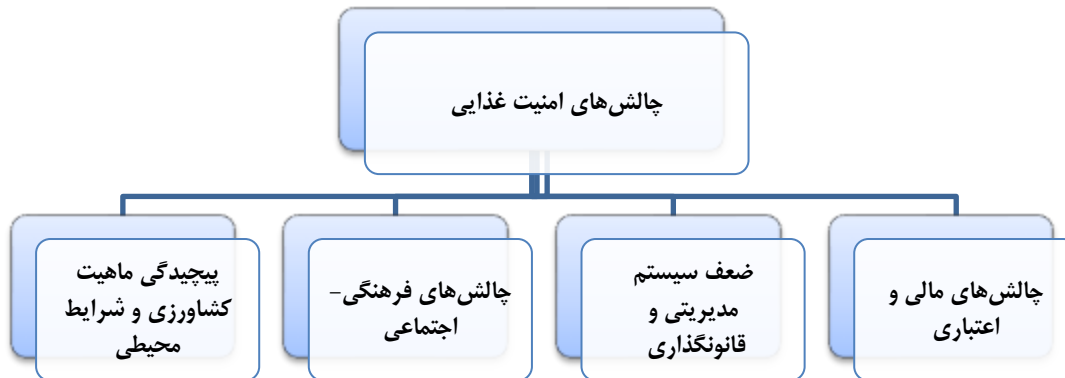
پیچیدگی ماهیت کشاورزی و شرایط محیطی

آخرین چالش امنیت غذایی در دهستان هفت آشیان، پیچیدگی ماهیت کشاورزی و شرایط محیطی (فراوانی تجمعی: ۱۸۱ نفر) بود. با توجه به این‌که بیشتر باغات دهستان، دیم می‌باشد و همین امر وابستگی باغات را به بارندگی تشدید ساخته، متأسفانه با توجه به خشک‌سالی امسال و کاهش نزولات‌جوی نه‌تنها به این باغات بلکه به مزارع دیم هم خسارات زیادی وارد گردیده و باعث کاهش میزان درآمد خانوارهای دهستان هفت آشیان گردیده‌است. این عوامل در کنار کاهش آب‌های زیرزمینی و چاه‌ها (فراوانی: ۲۵ نفر) به عنوان یک چالش اساسی دست‌به‌دست هم داده و باعث افت میزان محصولات کشاورزی و به تبع آن کاهش درآمد خانوارها شده‌است. تغییر قیمت‌ها (فراوانی: ۱۱ نفر) نیز در فصول مختلف سال امری است که به میزان عرضه محصولات کشاورزی در فصول مختلف بستگی دارد و این امر موجب گردیده است که بعضی از مواد غذایی موجود در سبد خانوار در فصولی از سال، قیمت‌های بالاتری نسبت به فصول دیگر داشته باشند و به تبع آن خانوارها هزینه بیشتری را برای تأمین سبد غذایی خویش متحمل شوند. فروش دارایی‌ها در دهستان به دلیل تکه‌تکه شدن زمین‌های کشاورزی و به‌صرفه نبودن کشت و کار این مزارع، سبب کاهش میزان درآمد خانوارها شده است. از این رو، افرادی که زمین‌های خود را فروخته‌اند در درازمدت برای تأمین مخارج زندگی دچار مشکل شده‌اند.

از دیگر چالش‌هایی که زندگی روستائیان دهستان را مورد مخاطره قرار داده بود شیوع بیماری کرونا (فراوانی: ۱۱ نفر) می‌باشد که این امر سبب شده بسیاری از روستائیان مشاغل خود را از دست داده، همچنین سبب شده که کشاورزان از ترس بیماری از مراجعه به شهرها برای فروش مستقیم محصولات خود، خودداری نمایند و بیشتر از طریق سیستم غیرمستقیم که همان دلالان است استفاده نمایند که خود باعث کاهش سود فروش کشاورزان شده است. کشت‌های پی‌درپی نیز طی سالیان گذشته و استراحت ندادن به زمین‌های کشاورزی (آیش) سبب شده‌است حاصلخیزی مزارع و به تبع آن قدرت زمین کاهش یابد و موجب کاهش عملکرد محصولات کشاورزی و کاهش درآمد کشاورزان بشود. از طرفی، نوسانات بی‌موقع آب‌وهوا از جمله سرمای نابهنگام ابتدای فصل بهار، باعث کاهش شدید عملکرد محصولات باغی و زراعی و در بعضی مواقع نابودی کامل آن‌ها شد. همچنین گرمای زود هنگام امسال نیز سبب افت میزان بهره‌برداری از باغات و مزارع گردید.

یکی دیگر از چالش‌های عنوان شده، قدیمی بودن تجهیزات کشاورزی و فرسوده بودن آن‌ها (فراوانی: ۷ نفر)، علاوه بر هزینه‌های مربوط به استهلاک تجهیزات، سبب کاهش در تسریع امور کشاورزی و افزایش هزینه‌های خانوارهای روستایی شده‌است. از سوی دیگر،

همواره سیستم‌های چند کشتی باعث افزایش درآمد کشاورزان و باغداران بوده است اما متأسفانه عدم آگاهی کشاورزان و باغداران و یا نداشتن منابع مالی کافی، سبب شده است که فقط از سیستم تک کشتی استفاده کنند، مثلاً در باغات می‌توانند در کنار باغداری از کشت یونجه و شبدر در پای درختان به همراه پرورش زنبور عسل استفاده نمایند و از این طریق درآمد آنان افزایش یابد. چالش‌های امنیت غذایی در روستاهای دهستان هفت آشیان در قالب چارچوب زیر ارائه شده است.



شکل ۱. چالش‌های امنیت غذایی در روستاهای دهستان هفت آشیان

بحث و نتیجه‌گیری

امنیت غذایی مسئله مهم و جز جدایی ناپذیر زندگی بشر می‌باشد که همواره با چالش‌های بسیاری رو به رو بوده است، در تحقیق پیش‌رو، تعداد مشارکت کنندگان ۳۵ نفر (با میانگین سنی ۴۰/۲ سال) می‌باشد که از این تعداد ۳۷/۱۴ درصد را زنان (با میانگین سنی ۳۹/۶۲ سال) و ۶۲/۸۶ درصد را مردان (با میانگین سنی ۴۰/۶۴ سال) تشکیل دادند. نتایج تحلیل داده‌های حاصل از بررسی چالش‌های امنیت غذایی در دهستان هفت آشیان نشان داد که مهم‌ترین چالش پیش‌روی امنیت غذایی، چالش مالی و اعتباری می‌باشد که با نتایج مطالعات شرفخانی و همکاران (۱۳۹۰)، اصغریان دستنایی و همکاران (۱۳۹۲)، رستمی و همکاران (۱۳۹۳)، جمینی و همکاران (۱۳۹۶) همسو می‌باشد. مواردی همچون نبود اعتبارات کافی برای تسهیلات، بالا بودن قیمت مواد غذایی و غیره در زیر مجموعه چالش مالی و اعتباری قرار می‌گیرند. در این راستا می‌توان با کاهش قیمت نهاده‌های کشاورزی و نظارت دقیق و درست بر قیمت گذاری‌ها توسط مسئولان مربوطه گامی مهم در جهت تأمین امنیت غذایی جوامع برداشت.

یکی دیگر از چالش‌های مهم در این رابطه ضعف سیستم مدیریتی و قانونگذاری می‌باشد که شامل مواردی همچون: تحریم‌های اقتصادی، نبود نظارت بر قیمت‌ها و غیره است. این یافته با نتایج مطالعات مهرابی بشرآبادی و موسوی محمدی (۱۳۸۸)، سالم و همکاران (۱۳۹۲)، تنهایی و همکاران (۱۳۹۴) و بشیری^۱ و همکاران (۲۰۱۲)، دویی و همکاران (۲۰۱۶)، شینسانیا و مافونگیا (۲۰۱۶) و عبدالله و

^۱- Bashir

همکاران (۲۰۱۹) هماهنگ می‌باشد. اقدام مهمی که درخصوص رفع این چالش می‌توان انجام داد، سعی در رفع تحریم‌های اقتصادی و یا دور زدن این تحریم‌ها می‌باشد، همچنین با مدیریت صحیح واردات می‌توان از واردات غیرضروری جلوگیری کرد و سبب رونق تولید و در نتیجه افزایش امنیت غذایی در جوامع انسانی به ویژه جوامع روستایی شد.

چالش دیگر بر سر راه امنیت غذایی، چالش فرهنگی و اجتماعی می‌باشد. در این زمینه می‌توان به سطح تحصیلات سرپرست خانوار و عدم وجود آگاهی‌های تغذیه‌ای و غیره اشاره کرد که با نتایج مطالعات سعدی و همکاران (۱۳۹۲)، جمینی و همکاران (۱۳۹۶) زراعت کیش و همکاران (۱۳۹۶)، جوزی و همکاران (۱۳۹۶)، اومتشو^۱ و همکاران (۲۰۰۸)، نورد^۲ و همکاران (۲۰۱۰)، آلونسو و همکاران (۲۰۱۸) و کوردرو- آهیمن و همکاران (۲۰۲۰) همسو می‌باشد. در این خصوص می‌توان با برگزاری دوره‌های سوادآموزی و امکان ادامه تحصیل برای سرپرستان مشتاق علم، گامی مهم و اساسی در ارتقای امنیت غذایی جوامع روستایی برداشت، همچنین می‌توان با برگزاری دوره‌های آموزشی و کلاس‌های مربوط به تغذیه، سطح آگاهی مردم را درخصوص تغذیه درست و کافی، ارتقا داد و موجبات افزایش امنیت غذایی در این جوامع را سبب شد. کاهش نزولات جوی و افت سطح آب‌های زیرزمینی و چاه‌ها و همچنین استفاده از سیستم تک کشتی و نوسان قیمت‌ها و غیره که در گروه پیچیدگی ماهیت کشاورزی و شرایط محیطی قرار می‌گیرند، از دیگر چالش‌های اساسی در زمینه امنیت غذایی می‌باشد که با نتایج مطالعات نعمت‌الهی و همکاران (۱۳۹۴)، مرادی و همکاران (۱۳۹۸)، کشاورز (۱۳۹۹)، شینسانیا و مافونگیا (۲۰۱۶)، دویی و همکاران (۲۰۱۶) و آگیدیو و سینگ (۲۰۱۸) هماهنگ است. لذا، با برگزاری دوره‌های آموزشی-ترویجی می‌توان سطح دانش مردم جوامع روستایی را در زمینه مدیریت درست مصرف آب، استفاده از سیستم‌های چندکشتی و استفاده از بذور و ارقام اصلاح شده و اقدامات لازم و ضروری در هنگام نوسانات بی‌موقع آب و هوا را افزایش داد و از این طریق سبب افزایش محصولات تولیدی در بخش کشاورزی و در نتیجه ارتقای امنیت غذایی در این جوامع شد.

در مجموع بر پایه یافته‌ها، برخی از راهکارها و پیشنهادهایی که در زمینه تأمین امنیت غذایی در جوامع روستایی می‌توان به آن‌ها اشاره کرد عبارتند از: توجه به توزیع عادلانه خدمات در جوامع شهری و روستایی توسط مسئولان دولتی، جلوگیری از تقسیم اراضی کشاورزی و خرد شدن زمین‌های کشاورزی، ایجاد مراکز خرید در نزدیکی روستاها برای تأمین مواد غذایی متنوع و موردنیاز این جوامع، همچنین افزایش خرید تضمینی محصولات کشاورزی با قیمتی مناسب و پرداخت به موقع به کشاورزان، برگزاری دوره‌های مختلف در جهت افزایش روحیه مشارکت و کار گروهی در بین جوامع روستایی، ایجاد صنایع تبدیلی در بخش کشاورزی به منظور جلوگیری از هدر رفت محصولات تولیدی و کاهش ضایعات آنها و همچنین افزایش اشتغال نیروی انسانی بیشتر از طریق این صنایع، ایجاد و فراهم کردن بازارهای محلی برای فروش محصولات تولیدی توسط جوامع روستایی و اشتغال زایی بیشتر برای آنان.

1- Omotesho
2- Nord

منابع

- اصغریان دستنایی، ا.، کرمی، ع. و کشاورز، م. ۱۳۹۲. تعیین کننده‌های امنیت غذای خانوارهای روستایی. اقتصاد کشاورزی، ۷ (۱): ۷۸-۸۷.
- اکبرپور، م.، مهدوی دامغانی، ع.، دیهیم فرد، ر. و ویسی، ه. ۱۳۹۳. درآمدی بر مفهوم امنیت غذایی. مجموعه مقالات دومین همایش ملی بهینه‌سازی زنجیره تولید، توزیع و مصرف در صنایع غذایی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ۲۹ و ۳۰ بهمن ماه ۱۳۹۳.
- اکبری، م.، پیش بهار، ا. و دشتی، ق. ۱۳۹۹. شناسایی عوامل مؤثر بر ناامنی غذایی خانوارهای روستایی: کاربرد الگوی لاجیت ترتیبی تعمیم‌یافته. فصلنامه مطالعات اقتصادی کاربردی ایران، ۹ (۳۵): ۹۱-۱۲۵.
- باقری، م.، حداد، ح. و شیروانیان، ع. ۱۳۹۸. بررسی رابطه امنیت غذایی و فقر درآمدی در مناطق روستایی استان گیلان: مطالعه موردی شهرستان املش. روستا و توسعه، ۸۸: ۱۵۷-۱۷۰.
- پاکروان، م.، حسینی، ص.، سلامی، ح. و یزدانی، س. ۱۳۹۴. شناسایی عوامل مؤثر بر امنیت غذایی خانوارهای شهری و روستایی ایران. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۴۶ (۳): ۳۹۵-۴۰۸.
- تنهایی، م.، زارع، ا.، شیرانی بیدآبادی، ف. و جولایی، ر. ۱۳۹۴. بررسی وضعیت امنیت غذایی با استفاده از شاخص تنوع غذایی: مطالعه موردی مناطق روستایی شهرستان مرودشت، استان فارس. روستا و توسعه، ۱۸ (۴): ۳۵-۱۷.
- جوزی، ا.، صفا، ل. و صلاحی مقدم، ن. ۱۳۹۹. بررسی تاثیر نگرش و آگاهی تغذیه ای بر سطح امنیت غذایی خانوارهای روستایی (مورد مطالعه: شهرستان زنجان). تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۵۱ (۴): ۷۱۷-۷۳۵.
- جمینی، د.، امینی، ع.، قادرمرزی، ح. و توکلی، ج. ۱۳۹۶. سنجش امنیت غذایی و واکاوی چالش های آن در مناطق روستایی (مطالعه موردی: دهستان بدر، شهرستان روانسر). برنامه ریزی منطقه‌ای. ۷ (۲۷): ۱۰۲-۸۷.
- رستمی، ف.، شاهمرادی، م. و بقایی، س. ۱۳۹۳. بررسی عوامل مؤثر بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی (مورد مطالعه: روستای کرناچی، شهرستان کرمانشاه). تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۴۵ (۴): ۷۳۷-۷۲۵.
- زراعت کیش، ی. و کمالی، ژ. ۱۳۹۶. بررسی عوامل مؤثر بر امنیت غذایی در خانوارهای کشاورز روستایی استان کهگیلویه و بویراحمد. علوم غذایی و تغذیه، ۵۴ (۲): ۷۷-۸۶.
- سعدی، ح. و وحدت مودب. ه. ۱۳۹۲. سنجش میزان امنیت غذایی زنان سرپرست خانوار و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی شهرستان رزن). زن در توسعه و سیاست، ۱۱ (۳): ۴۲۶-۴۱۱.
- سالم، ج. و مجاوریان، م. ۱۳۹۲. بررسی اثر ظرفیت واردات مواد غذایی بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی در ایران. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۴۴ (۳): ۳۷۹-۳۸۸.
- سواری، م. و غنیان، م. ۱۳۹۸. تحلیل چالش ها و راهبردهای بهبود امنیت غذایی در خانوارهای روستایی ایران با تحلیل سلسله مراتبی. روستا و توسعه. ۲۲ (۳): ۱۲۴-۹۵.

شکری، ن. و آرانی عصارى، ع. ۱۳۹۹. ارزیابی عوامل مؤثر بر امنیت غذایی در استان کرمانشاه (کاربرد روش رگرسیون چندک). تحقیقات اقتصاد کشاورزی، ۱۲ (۱): ۲۰۲-۱۸۱.

شیرانی بیدآبادی، ف و احمدی کلیجی، س. ۱۳۹۲. کاربرد شاخص تنوع غذایی در بررسی وضعیت امنیت غذایی مناطق روستایی ایران. فصلنامه روستا و توسعه، ۱۶ (۲): ۴۳-۲۵.

شرفخانی، ر.، دستگیری، س.، قره آغاجی اصل، ر. و قوام زاده، س. ۱۳۹۰. شیوع و عوامل مؤثر بر ناامنی غذایی خانوار: یک مطالعه مقطعی (دهستان قره سو، شهرستان خوی). مجله مطالعات علوم پزشکی دانشگاه ارومیه، ۲۲ (۲): ۱۲۸-۱۲۲.

ضیایی، م.، شیرانی بیدآبادی، ف. و اشرافی، ف. ۱۳۹۴. عوامل مؤثر بر ناامنی غذایی مناطق روستایی شهرستان گرگان، مجله پژوهش های اقتصاد روستا، ۱ (۲): ۱۰-۱.

کشاورز، م. ۱۳۹۹. تحلیل وضعیت امنیت غذایی و ضایعات مواد غذایی در خانوارهای روستایی در شرایط خشکسالی (مورد: شهرستان خرامه). اقتصاد فضا و توسعه روستایی. ۹ (۳۴): ۸۳-۱۰۶.

محمودی، س.، خرمی وفا، م.، حدیدی، م.، احمدی، م. و جلالی، ا. ۱۳۹۹. وضعیت امنیت غذایی در میان خانوارهای روستایی سرپل ذهاب و ارتباط آن با عوامل اجتماعی-اقتصادی و کشاورزی. پژوهش و برنامه ریزی روستایی، ۹ (۲): ۴۷-۳۵.

ملکی، س.، مختاری، ص.، طاهری، ح. و کشتکار، ل. ۱۳۹۷. سنجش سطح توسعه یافتگی دهستانهای شهرستان کرمانشاه با استفاده از مدل AHP FUZZY. راهبرد توسعه، ۵۰: ۲۸۳-۲۵۵.

میرزائیان، ب.، رحمانی، ب.، رضویان، م. و فرجی راد، ع. ۱۳۹۷. تحلیل اثر بخشی مؤلفه های اقتصادی در رفاه خانواده های روستایی مورد: بخش مرکزی شهرستان اسلام آبادغرب، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۷ (۲۳): ۱۳۰-۱۱۳.

مهرابی بشرآبادی، ح. و موسوی محمدی، ح. ۱۳۸۸. بررسی اثر آزادسازی تجاری بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی ایران. روستا و توسعه، ۱۲ (۲): ۱۳-۱.

مرادی، م.، شعبانعلی فمی، ح. و اسدی، ع. ۱۳۹۸. تأثیر مدیریت مصرف آب کشاورزی بر امنیت غذایی خانوارهای کشاورزان در نظام بهره برداری خانوادگی: مورد مطالعه شهرستان کرمانشاه. پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی ۴۸: ۵۱-۶۴.

نعمت الهی، ز.، شاهنوشی فروشانی، ن. و جوانبخت، ع. ۱۳۹۴. دانشورکاخکی محمود. تاثیر افزایش قیمت حامل های انرژی بر امنیت غذایی (کاربرد الگوی تعادل عمومی قابل محاسبه). تحقیقات اقتصاد کشاورزی. ۷ (۳): ۱۸۱-۲۰۱.

Abdullah, S., Zhou, D., Tariq Shah, S., Waqar Ahmad, I., and Aasir, I. 2019. Factors affecting household food security in rural northern hinterland of Pakistan. Journal of the Saudi Society of Agricultural Sciences, 18(2): 201-210.

Agidew, A.A., and Singh, K.N. 2018. Determinants of food insecurity in the rural farm households in South Wollo Zone of Ethiopia: The case of the Teleyayen subwatershed. Agidew and Singh Agricultural and Food Economics, 6: 103-132.

- Alonso, E. B., Cockx, L., and Swinnen, J. 2018. Culture and food security. *Global food security*. 17: 113-127.
- Biesalski, H.K. 2020. Hidden Hunger *and the Transformation of Food Systems. How to Combat the Double Burden of Malnutrition?* *World Rev Nutr Diet*. Basel, Karger, 121: 95–104.
- Bashir, M. K., Schilizzi, S. and Pandit, R. 2012. The determinants of rural household food security in the Punjab, Pakistan: an econometric analysis. Working Paper, School of Agricultural and Resource Economics, University of Western Australia, Crawley, Australia.
- Cordero-Ahiman, O.V., Vanegas, J.L., Beltrán-Romero, P., and Quinde-Lituma, M.E. 2020. Determinants of food insecurity in rural households: The case of the Paute River Basin of Azuay Province, Ecuador. *Sustainability*, 12: 946-963.
- Dube, T., Moyo, P., Ncube, M. and Nyathi, D. J. D. T. 2016. The impact of climate change on agro-ecological based livelihoods in Africa: A review. *Sustainable Development*, 9(1): 256-267.
- FAO. 2018. The state of food security and nutrition in the world 2018: building climate resilience for food security and nutrition. Food & Agriculture Org.
- Garcia, S.N., Bennie I. Osburn and Michele T. Jay-Russell .2020. One Health for Food Safety, Food Security, and Sustainable Food Production , *Frontiers in Sustainable Food Systems*. 12.
- Nord, M. Coleman-Jensen, A. Andrews, M. and Carlson, S. 2010. Household Food Security in the United States 2009, U.S. Dept. of Agriculture, Econ. Res. Serv. November 2010.
- Omotesho, O.A., Olaniyi, M and Fadimula, K.S. 2008. Food Security and Poverty of the Rural Households in Kwara State, Nigeria, African Association of Agricultural Economists (AAAE) Second International Conference, August 20-22, Accra, Ghana.
- Shisanya, S. and Mafongoya, P. 2016. Adaptation to climate change and the impacts on household food security among rural farmers in uMzinyathi district of Kwazulu-Natal, South Africa. *Food Security*, 8(3): 597-608.
- Smith, P. and Gregory, P. 2013. Climate change and sustainable food production. *Proceedings of the Nutrition Society (P NUTR SOC)*, 72(1): 21-28.
- Vagsholm, I., Arzoomand, N and Boqvist, S. 2020. Food Security, Safety, and Sustainability—Getting the Trade-Offs Right.

Analysis of food security challenges in rural households

(Case Study: Haft Ashian District from Kermanshah Township)

Jala Yavari¹ and Zahra Athari² *

Abstract

Attention to food security in Iran has always been one of the main goals of rural and agricultural development programs. In this regard, rural households, which are the main suppliers of the country's food, should have proper access to the desired food, while this issue has always faced many challenges. Therefore, the purpose of this study, which was conducted in the year 2021 with a qualitative method, was to analyze the challenges of food security in rural households. The study population was the heads of rural households in Haft Ashian District from Kermanshah Township (N=375). The main tool of data collection was in-depth interviews with key informants who were studied through purposeful sampling and snowball method (n=35). Analysis of data collected by content analysis method using MAX-QDA₁₂ software led to the identification 44 concepts in the form of 4 main categories. Based on this, the basic challenges of food security in the study area in order of importance include: financial and credit challenges (frequency: 212), weak management and legislation (frequency: 190), socio-cultural challenges (frequency: 183) and the complexity of the nature of agriculture and environmental conditions (frequency: 181). Therefore, improving the income rural households will have important and significant effects on the improvement of food security, and the emphasis and attention of the authorities on financial and credit challenges can be very useful.

Keywords: Food Security, Rural Household, Financial and Credit Challenges, Haft Ashian District.

¹- M. Sc. Student of Agricultural Education and Extension, Razi University, Kermanshah, Iran

²- Assistant Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Razi University, Kermanshah, Iran.

* (z.athari@gmail.com)

